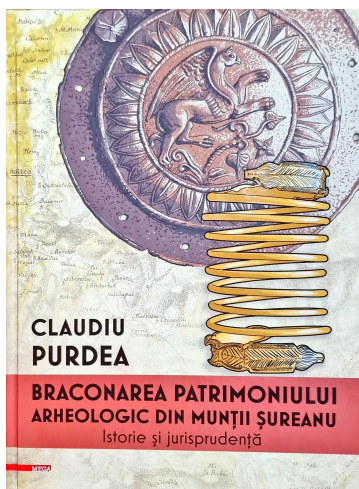

BOOK REVIEWS / RECENZII

https://doi.org/10.37710/plural.v13i1_9

CLAUDIU PURDEA, *Braconarea patrimoniului arheologic din Munții Șureanu. Istorie și jurisprudență*, Cluj-Napoca: Editura MEGA, 2024, 736 p. ISBN 978-606-020-773-3

Lucrarea „Braconarea patrimoniului arheologic din Munții Șureanu. Istorie și jurisprudență” este rezultatul cercetării lui Claudiu Purdea, realizată în cadrul Școlii Doctorale a Universității „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia și susținută cu succes în anul 2022. Monografia este structurată în nouă capitole, însoțite de o introducere, concluzii, epilog, abrevieri, bibliografie, 11 anexe și 188 de planșe, care completează în mod necesar partea analitică. Lucrarea este prefăcută de prof. univ. dr. August Lazăr, ex-procuror general al României, cunoscut prin aportul său considerabil la cercetarea infracțiunilor comise împotriva patrimoniului arheologic și recuperarea bunurilor culturale, care apreciază demersul curajos al autorului și faptul că este o abordare interdisciplinară, incomodă și actuală. Într-adevăr, fenomenul braconajului arheologic s-a extins în ultimele trei decenii în majoritatea statelor din lume, iar România, din păcate, nu este o excepție. Astfel, activitatea ilegală a căutătorilor de comori a devenit un subiect de cercetare nu doar din perspectivă criminologică, dar și istorică, iar dl Claudiu Purdea a reușit să colecteze, să sistematizeze și să analizeze majoritatea informațiilor accesibile privind braconarea patrimoniului arheologic din Munții Șureanu, zonă cu o densitate înaltă de situri arheologice, dintre care unele incluse în Lista patrimoniului mondial.

Introducerea lucrării reprezintă o scurtă trecere în revistă a temelor analizate în fiecare capitol, prezentarea metodelor de cercetare și justificarea arealului geografic supus cercetării. Deși introducerea în forma ei sintetică consemnează cele mai importante aspecte ale cercetării, consider că ar fi fost și mai benefică analiza conceptelor de bază cu care operează autorul, descrierea detaliată a metodelor de cercetare și elementele specifice cercetării. La fel de utilă ar fi fost și justificarea cadrului cronologic vizat, precum s-a făcut în cazul arealului geografic unde s-au explicat noțiunile privind zona cercetată: „Munții Orăștiei”, „Munții cetăților dacice” sau „Munții Sarmizegetusei”. La fel de oportun ar fi fost dacă autorul ar fi definit aici mult mai clar scopul, obiectivele și întrebările de bază ale cercetării sale.

Capitolul 1. Istoricul cercetărilor (p. 23-28) dezbate, deși într-un format foarte restrâns, fenomenul braconajului arheologic din punct de vedere cronologic, permițând cititorului să cunoască apariția și extinderea activităților ilegale de sustragere și comercializare a bunurilor culturale din perioada medievală și până în prezent. Pentru a înțelege mai bine interesul cercetătorului față de tema abordată, consider că ar fi fost utilă și o analiză istoriografică, care ar fi completat istoricul investigațiilor.

Capitolul 2. Căutarea de comori: precursore a braconajului arheologic (p. 29-44) este o continuare logică a primului capitol și analizează interesul unor categorii de oameni față de comori și bunuri culturale deja de mai multe secole, care s-a transformat treptat într-o „meserie” profitabilă sau, după cum o enunță autorul, „dorință de îmbogățire”. Prezentarea tezaurului Báthoreștilor, Tezaurului lui Martinuzzi, tezaurul de la Sarmizegetusa Regia, tezaurul de la Costești și Cugir demonstrează vechimea fenomenului căutărilor de comori. Consider că abordarea de la finalul capitolului respectiv privind tradiția orală sau ecourile comorilor trebuia extinsă pentru a înțelege mai bine impactul „poveștilor” și al „istoriilor locale” asupra fenomenului braconajului arheologic contemporan.

În **Capitolul 3.** Braconajul arheologic: parcursul fenomenului (p. 45-78) autorul dezbate dinamica braconajului arheologic din perspectivele celor patru etape ale anchetei penale. Astfel, în acest capitol se intersectează mai multe domenii: jurisprudență, arheologie și istorie. Claudiu Purdea explică în termeni foarte clari circumstanțele investigațiilor unor infracțiuni privind patrimoniul arheologic, organizarea rețelelor infracționale, acțiunile autorităților judiciare etc. Prezentarea succintă la începutul capitolului dat a terminologiei recuperează parțial lipsa acestuia din partea introductivă, dar nu reprezintă tabloul complet al noțiunilor specifice domeniului cercetat. Prezentarea unei schițe grafice a structurii rețelelor de braconaj ar fi ilustrat mai bine modul de organizare și operare a acestora. Analiza unor aspecte privind începuturile braconajului arheologic în Munții Șureanu și istoricul marilor descoperiri, preocupările unor familii sau invocarea cazurilor descoperirilor de la comori la crimă și suicid ne ajută să înțelegem complexitatea și gravitatea acestui fenomen. Astfel, capitolul dat reprezintă o explicație clară a întregului proces al sustragerii, comercializării, anchetării, sancționării și recuperării „aurului dacic”, iar în acest context cazul brățărilor de aur este cel mai reprezentativ.

Capitolul 4. Tezaure și alte artefacte braconate (p. 79-172) este unul dintre cele mai importante și complexe componente ale lucrării, deoarece autorul reușește să adune și să sistematizeze informații privind tezaurele, loturile de monede și alte bunuri culturale de la sustragere la recuperare organizate în Anexa nr. 7, care a stat la baza acestui capitol. Prezentarea și analiza pas cu pas a tezaurilor monetare, cu brățări plurispiralice din aur, piese de podoabe și port, loturi de unelte, veselă, obiecte de harnașament, echipament militar etc. ilustrează diversitatea moștenirii arheologice din Munții Șureanu și amploarea fenomenului braconajului din această zonă. Însă, pe lângă prezentarea bunurilor arheologice sustrate, la finalul

capitolului autorul lucrării trebuia să ajungă și la anumite concluzii privind datele analizate.

Capitolul 5. Artizanii braconajului arheologic (p. 173-178), deși foarte succint, rămâne a fi important prin faptul că indică persoanele implicate la săvârșirea infracțiunilor împotriva patrimoniului arheologic, rolul lor în rețelele de braconaj și trafic ilegal de bunuri culturale. Categoriile de persoane aparte ale fenomenului de trafic de vestigii arheologice pe care le prezintă succint autorul sunt antreprenorii, călăuzele, săpătorii, protectorii, dealerii și experții implicați în evaluarea și distribuirea pe piața neagră, casele de licitații etc. Deși sunt amintiți și colecționarii, tezaurari sau custozi temporari, care joacă un rol aparte, consider că autorul trebuie să se oprească mai mult asupra tipologiei beneficiarilor, comanditarilor și colecționarilor din țară și de peste hotare, deoarece anume această categorie de persoane stimulează fenomenul braconajului arheologic.

Capitolul 6. Braconajul arheologic reflectat în mass-media (p. 179-190) se aliniază unui domeniu de cercetare care capătă contur în ultimele două decenii. Astfel, autorul a reușit într-un stil rezumativ să discute despre modul în care a reacționat și reflectat mass-media românească fenomenul braconajului arheologic din țară, accent fiind pus pe sursele și bunurile arheologice din Munții Șureanu. Autorul atrage atenția și asupra campaniilor de manipulare a opiniei publice și modului în care subiecții braconajului arheologic au exploatat mass-media prin informații false sau articole împotriva magistraților care judecau cauzele respective. Analiza și sistematizarea informației în cadrul a patru etape facilitează înțelegerea modului în care mass-media românească și internațională au prezentat situațiile de braconaj, trafic ilegal, ancheta și judecarea infracțiunilor respective: 1997-2004, 2005-2010, 2011-2015 și 2016-2024. La finalul acestui capitol ar fi fost binevenite anumite concluzii pe marginea temelor privind reacțiile sau implicațiile mass-media în domeniile ce țin de braconaj, comerț ilegal cu antichități, anchete și procese penale, inculpați etc.

Capitolul 7. Braconaj arheologic vs. descoperiri întâmplătoare (p. 191-196) este unul principal, deoarece analizează două aspecte destul de sensibile atât din perspectivă socioculturală, cât și legal-infracțională. Prezentarea cazului matriței de bronz de la Sarmizegetusa Regia și a cazului privind vasul de piatră de la Romoșel sunt exemple foarte potrivite pentru tema abordată. Dar analiza critică a noțiunilor privind „descoperiri întâmplătoare” și „braconaj arheologic”, urmate de exemple concrete din România, care demonstrează percepția diferită a societății românești față de moștenirea arheologică și totodată speculațiile căutătorilor de comori, ar fi fost și mai potrivită, iar concluziile de la finalul capitolului ar fi completat tabloul discuțiilor.

Capitolul 8. Colecțiile private și braconaj arheologic. Excurs pentru protejarea patrimoniului cultural (p. 197-202) abordează într-un stil foarte rezumativ o temă foarte actuală pentru majoritatea statelor lumii. Astfel, autorul a reușit să aducă în discuție aspecte sensibile privind proveniența bunurilor arheologice, care deseori devine subiect de speculații ale colecționarilor, dealerilor sau comercianților de artefacte. Reglementarea juridică a acestui domeniu este destul de modestă

și de aceea provoacă confuzii de ordin juridic, care în cele din urmă stimulează fenomenul colecționării de bunuri cu origini incerte.

Capitolul 9. Protejarea patrimoniului arheologic din Munții Șureanu la 20 de ani de cercetare penală (p. 203-206) reprezintă o sinteză a subiectelor ce vizează statutul și rolul moștenirii culturale dintr-o zonă istorică excepțională și propune câteva soluții urgente de redresare a situației și de combatere a fenomenului arheologiei ilegale și a traficului de bunuri culturale. Așadar, autorul propune câteva chestiuni esențiale pentru redresarea situațiilor analizate în studiul său: instituțiile statului român trebuie să îmbunătățească prevederile cadrului normativ care reglementează regimul juridic al siturilor și bunurilor arheologice; regimul de deținere și utilizare a detectoarelor de metale trebuie să fie unul cu mult mai strict decât cel actual; obligativitatea înregistrării bunurilor culturale și colecțiilor etc. Toate aceste sugestii consider că trebuie abordate într-un concept integrat de reformare a legislației naționale privind regimul juridic al bunurilor culturale: civil, administrativ și penal. Deoarece doar așa vom putea obține un sistem normativ adecvat care să protejeze cu adevărat moștenirea culturală din România.

În **Concluziile** (p. 207-214) și **Epilogul** (p. 215-216) de la finalul lucrării autorul revine într-un format restrâns asupra problemelor discutate în cele nouă capitole, atrăgând atenția asupra nocivității fenomenului braconajului arheologic atât la nivel național, cât și internațional și a efectelor unui sistem administrativ, instituțional și juridic fragil de protecție a bunurilor culturale.

Textul lucrării este susținut de un șir de anexe, care reprezintă informații pe care s-a bazat cercetarea autorului și care oferă diverse repertorii ale documentelor, bunurilor arheologice sustrate, detalii privind dosarele penale ce au avut ca obiect al infracțiunii patrimoniul arheologic din Munții Șureanu, declarațiile experților, martorilor și reprezentanților instituțiilor muzeale etc. Totodată, pe baza dosarelor cercetate, lucrarea oferă informații privind structura unei grupări infracționale și legăturile infracționale în domeniul braconajului arheologic. Sistematizarea informațiilor publicate în mass-media din România între anii 1997 și 2024 și publicarea listei lor într-o anexă separată este un alt aspect important al cercetării care a permis autorului să analizeze percepția jurnalistică a fenomenului braconajului arheologic și modalitățile prin care a fost informat publicul larg. Cele peste 180 de planșe de la finele lucrării ilustrează situațiile și cazurile analizate în lucrare și oferă cititorului posibilitatea de a înțelege mai bine complexitatea, amploarea fenomenului și prejudiciul adus patrimoniului arheologic din România.

Lucrarea domnului Claudiu Purdea reprezintă o noutate științifică pentru istoriografia românească și un model de analiză complexă a unei probleme pe cât de actuale pe atât de complicate. De aceea recomand acest studiu tuturor celor interesați de particularitățile braconajului arheologic și modalitățile de cercetare a acestui fenomen din punct de vedere social, istoric și juridic.

Sergiu MUSTEAȚĂ